

fritt. *For Those Who Wait* er det siste og lengste sporet, og da naturlig nok det som inneholder flest elementer, og som har den mest sammensatte organiseringen. Her er det mye å tak i som lytter!

Harald Skulleruds slagverk er dels med på å tydeliggjøre eller underbygge takt og rytme, dels brukt fargeleggende eller brukt til å legge inn frie elementer, dels brukt til «rytme-melodi». Orgelet beveger seg lite melodisk, og sjelden har begrepet «orgelpunkt» vært mer passende. Ofte virker skiftende harmonier som en form for «harmonimelodi». Det er mest labialstemmer som brukes, og kun i *Stompin' Between* regjerer rørverket som en slags sekkepipe.

Enten du lytter til *Rhythmic Silence* i sin helhet eller plukker ut enkeltspor: Dette er et album som du vil ha utbytte av hvis du aksepterer det på egne premisser. Det presenterer to dyktige improvisatorer i genuint samspill, og et stykke ut i hver låt føler du at du blir en del av musikken og ønsker å synge eller gripe et instrument og bli med i «happeningen».

* * * * *

Masterworks from the 1930s

Jehan Alain: *Trois Dances*. Olivier Messiaen: *L'Ascension*. Carl Nielsen: *Commotio*, op. 58
Kåre Nordstoga, orgel
Spilt i Oslo Domkirke
Orgel Ryde & Berg, op. 39 (1998)
Afontibus ATBCD-18 (2023)

Messiaen sammenlignet med:

Olivier Messiaen: *The Complete Organ Music – Volume 1*

Hans-Ola Ericsson, orgel
Spilt i Luleå Domkirke
Orgel: Grönlund, 1987
BIS CD-409 (1989)

Kåre Nordstoga har igjen sluppet et mesterverk av en innspilling, med tre mesterverk av tre mesterkomponister. Det er ikke et album man kan ha som bakgrunnsmusikk, tvert om er dette noe som krever konsentrert lytting. Til gjengjeld får man, hvis man setter seg

ned med lydfestingen og stenger ytre påvirkning ute, en åpenbaring av inntent spennende musikk, tre av orgellitteraturens absolutt største og mest dyptpløyende verker.

Trois Danses – Joies (glede), *Deuils* (sorger) og *Luttés* (kamp), skrevet 1937-40 – er Jehan Alains største orgelverk; her oppsummeres mye av det han fabulerer rundt i sine andre orgelkomposisjoner. Å kalle dette «danser» kan kanskje virke tilslørende, for dette er absolutt ikke danseaktig i vanlig forstand. Men musikken er rytmisk intens og på en måte svært billedskapende, og Nordstoga evner å tydeliggjøre de ulike og ofte kompliserte rytmemønstrene på overbevisende måte. Store tekniske utfordringer tas på strak arm. Særlig er siste sats gripende, der kampen mellom sorger og gleder synliggjøres i krasse skiftninger mellom de foregående satsenes grunnelementer. Verket slutter med en B-dur akkord, men det er ingen overbevisende lykkelig slutt – resultatet av kampen blir hengende i luften.

Trois Danses skal opprinnelig ha vært tenkt som orkesterverk. Messiaens *L'Ascension* (1934) var også opprinnelig skrevet for orkester, men ble omarbeidet til et orgelverk. Også her er Nordstoga forbilledlig nøye med rytmikk og artikulasjon, og verket får en helhetlig tolking. Ofte virker dette verket framført som fire enkeltstående satser, men her er det en helhet fra start til mål, fra første sats' intense crescendo i *Majesté du Christ demandant sa gloire à son Père* til siste sats' rolige og nesten statiske dynamikk i *Prière du*

Christ montant vers son Père. Denne siste satsen slutter på en måte ikke, Nordstoga evner å la den sammensatte sluttakkorden bli hengende i luften som en trygg og imøtekommende evighet (...) *et moi je vais à toi*. Siste sats kunne muligens gått en smule langsommere (Messiaen foreskriver *Extrêmement lent*), men hovedinntrykket er udiskutabelt *ému et solennel* som Messiaen krever.

Hans-Ola Ericsson spilte inn alle Messiaens orgelverker for plateselskapet BIS på Grönlund-orgelet i Luleå domkirke i 1988-90. Hans Messiaenspill er preget av svært langsomme tempi og et nordisk instrument som er forsøkt gjort litt mer fransk enn det egentlig er rom for. Men tolkingene er stort sett overbevisende, og Messiaen selv anerkjente resultatet. Det går mao. an å spille Messiaen på ikke-franske orgler! I *L'Ascension* er Ericsson og Nordstoga enig om tempo i sats tre, men ellers går det svært sakte hos Ericsson. I siste sats bruker han 10:00 mot Nordstogas 6:20, og dermed blir det hele stående dønn stille. Det rimer ikke med (...) *et moi je vais à toi!* Nordstoga har også et instrument som henger bedre sammen enn Ericssons. Ryde & Bergs instrument i Oslo domkirke er absolutt ikke fransk, men det har en helhet som Luleå-orgelet mangler. Ikke minst gjelder det labialstemmene i manual II og III.

Commotio (opus 58, 1930-31) er Carl Nielsens siste større komposisjon, og er et orgelverk med symfoniske dimensjoner og tendenser til fri-tonalitet. Engelsk Wikipedia skriver at 'Commotio

was considered by Nielsen to be a particularly important work. In a letter to his son-in-law Emil Telmányi on 24 February 1931 he wrote: "None of my other works has demanded such great concentration as this: an attempt to reconstitute what is truly the only valid organ style, the polyphonic music that is especially suited to this instrument, which for a long time has been regarded as a kind of orchestra, which it absolutely is not." Dette tyder på at Nielsen ser på *Commotio* som rendyrket orgelmusikk og at det krever et instrument med klassisk klangoppbygging, ikke et «symfonisk» orgel.

Problemene med *Commotio* er at Nielsens manuskript mangler mye når det gjelder frasering og artikulasjon, mange fortegn er manglende og usikre, og det er ingen registreringsangivelser. Dermed er det som Stig Wernø Holter sier i en Facebook-kommentar:

Noten har veldig få anvisninger, så man må velge registreringer og tempi med omhu og god smak. Ja, det tar tid å komme inn i verket. Jeg opplever det som et svært åndfullt, til dels meditativt verk, men også kraftfullt og vilt. Sluttfugen er aldeles strålende – må ikke spilles for fort tross 12/8! Tittelen er kanskje litt misvisende, men det er en tonal uro gjennom musikken som fascinerer og gir en mulig forklaring av tittelen.

Kåre Nordstoga spiller *Commotio* med suveren overbevisning. Å framføre verket krever forståelse av det tonale, oversikt over formoppbyggingen, klok registrering, suveren teknikk og fysisk kondisjon. Alt dette har Kåre Nordstoga i fullt monn, og dette er dermed blitt en framføring av aller ypperste klasse. Her kan sies mye, men jeg vil trekke fram tre ting som sterkt bidrar til helhetsresultatet: Full kontroll over det ofte kompliserte rytmiske, de «sømløse» overgangene ved registreringsendringer og utnyttelsen av klangmulighetene i Ryde & Bergs orgel. Dette er suverent gjort!

I 2013 kom Anders Eidsten Dahl med albumet *Hymnus*, der han inkluderer *Commotio* i en suveren framføring. Dahl spilte dette på sitt Bragernesorgel (Carsten Lund, 39/III+P, 1998), et instrument med mye pipemateriale fra Claus Jensen. Dette er også en helstøpt tolking, Orgelspeilet gav *Hymnus* svært rosende omtale i nr. 4-2013. Dahl vet også å skape flyt og helhet, han registrerer klokt, og han vet å frasere levende. Dahl har nok også noe mer variert agogikk enn Nordstoga. Selv om Kåre Nordstogas nyinnspilling er blitt redaktørens førstevalg, betyr ikke det at man skal forkaste Dahl fra 2013, tvert om – både Nordstoga og Dahl bør finne plass i din platesamling/spilleliste. (Det er ikke verst at Danmarks kanskje viktigste orgelkomposisjon har to norske framføringer på topp!)

***Commotio* eller *concussion cerebri*:** ukomplisert mild hodeskade, hjerne-rystelse. En forbigående endring i cerebral funksjon utløst av en lett hodeskade og uten bildediagnostiske funn.